

Говор на Анита Ангеловска-Бежоска, гувернерка на Народната банка, на 12. конференција за плаќањата и пазарната инфраструктура: Отворени врати за менување на платежниот пејзаж, 3-5 јуни 2019 година, Охрид, Северна Македонија

Почитувани гости, екселенции

Дами и господа, добро утро

Задоволство ми е да ви посакам добредојде на 12. конференција за плаќањата и пазарната инфраструктура во организација на Народната банка на Република Северна Македонија. Сите овие години, Конференцијата добива непроценлив придонес и безрезервна поддршка од Холандската централна банка, за што сум мошне благодарна. Една од карактеристиките на Конференцијата е присуството на Европската централна банка, Банката за меѓународни порамнувања и Европската комисија. Ние сме привилегирани и благодарни сме за тоа, со оглед на истакнатата улога што овие институции ја имаат во областа на плаќањата.

Финансиските технологии и иновации му даваат нов изглед на финансискиот сектор, создаваат нови даватели на услуги, деловни модели, нови производи и решенија, со што се менува целиот финансиски екосистем. Денес не е замисла, туку реална можност, со неколку допири на паметен уред да можете да ги следите плаќањата на сметките, да ги контролирате директните задолжувања, да најдете кредитна картичка со подобри услови, да ги споредувате сметките за домаќинството или да ги откажете несаканите претплати или согласности. Налетот на финансиски иновации од нови играчи, но и од актуелните даватели на платежни услуги на пазарот создава големи промени во финансиската индустрија. Во овој контекст, во центарот на вниманието на Конференцијата е прифаќањето на промените, односно отворањето на вратите за финансиските иновации во платежниот пејзаж, истовремено спречувајќи нарушување на финансиските пазари и на целокупната финансиска стабилност.

Новиот бран на дигитализација може да има големо позитивно влијание врз економијата – поттикнува иновации и продуктивност, ги трансформира јавните и приватните услуги, придонесува за поголемо финансиско вклучување на домаќинствата со недоволен пристап до услуги и генерално, за подобрување на благосостојбата на општеството овозможувајќи поголем пристап до информации, знаење и податоци. Придобивките одат рака под рака со предизвиците на работните места и потребните вештини, оданочувањето, финансиските пазари и поттикнуваат нов начин на размислување за тоа

како да се зачуваат основните права, како што се приватноста и безбедноста, како и монетарната и финансиската стабилност.

Финансиските иновации поткрепени со дигитализацијата имаат потенцијал постепено да го реструктурираат финансискиот сектор. Извештајот на КПМГ [1] „Пулсот на финтек“ покажува дека, глобално, инвестицијата на финтек се зголемила повеќе од двојно во текот на 2018 година и достигнала 112 милијарди САД-долари. Покрај ова, додека низ новите потсектори на финтек се појавуваа нови компании, високоразвиените области како што се плаќањата, во одредена мера се консолидираа преку спојувања и преземања од страна на големите играчи. Извештаите покажуваат и дека најголемиот број даватели на финтек-услуги се во категоријата на плаќањата, клирингот и порамнувањето, со што се овозможува постепена промена на парадигмата во платежниот пејзаж. Индексот на „Ернст и Јанг“ за усвојување финтек за 2017 година го истакнува импресивниот и брз раст на усвојувањето финтек-услуги кај развиените пазари и пазарите во развој, при што највисока стапка на усвојување на финтек е забележана кај помладите генерации (25-34 годишна возраст). Во просек, околу 33% од дигитално активните потрошувачи користеле најмалку две финтек-услуги во последните шест месеци (во споредба со само 16% пред две години), при што плаќањата и трансферот на пари се најпопуларните сегменти (користени од страна на 50% од дигитално активните потрошувачи). Можеби уште поважно е дека клиентите се сè посвесни за финтек-услугите, односно 84%, во споредба со 62% пред две години. Така, сè поголемите инвестиции во сегментот на финтек, како и сè повисоката свесност и усвојување на финтек-услугите укажува на тоа дека финтек се прифатени и допрва ќе земат замав.

Финансиските иновации го менуваат амбиентот не само за потрошувачите, туку и за традиционалната банкарска индустрија и носителите на политиките. Клиентите може да имаат корист од зголемен и ефективен пристап до финансиските услуги, иако во некои случаи по цена на нивната приватност и заштита. Што се однесува до традиционалните финансиски институции, како на пример банките, од една страна би можеле да се соочат со силна конкуренција од страна на новите учесници, но од друга страна, може и да имаат корист од поголемата трошочна ефикасност, конкурентност и способност да понудат најнови технолошки услуги. Влијанието врз носителите на политиките и регулаторите е исто така големо, бидејќи тие прво мора правилно да ги разберат иновациите/новите услуги, за да можат да ги предвидат евентуалните последици за финансиското посредување и стабилноста и да реагираат навремено и соодветно.

Сè поголемата важност на оваа тема јасно се потврдува со усвојувањето на Финтек-агендата од Бали на ММФ, којашто на државните власти им дава насоки за справување со новиот и растечки финансиски пејзаж и ја нагласува потребата за поголема меѓународна соработка, бидејќи финансиските услуги ги „бришат“ границите, и институционално и географски.

Следно, би сакала накратко да се осврнам на предизвиците за банкарската индустрија и носителите на политиките коишто произлегуваат од развојот на финтек.

Треба да имаме предвид дека дигитализацијата на банкарството не е нова појава; таа е присутна повеќе од 3 децении (во вид на банкомати, електронски плаќања, електронско банкарство). Појавата на финтек е само последниот бран на иновации коишто влијаат на банкарската индустрија. Сепак, во последната деценија се случи значајна промена во начинот на користење на технологијата, со што се создадоа услови за брзи нарушувања, а традиционалните банки се охрабрија побрзо да се приспособат за да го задржат пазарното учество.

Освен напредокот во технологијата, и неколку други фактори придонесоа за ширење на финансиските иновации. Фактот што банкарската индустрија се занимаваше со проблемите во билансите коишто се појавија како резултат на глобалната финансиска криза можеби беше важен фактор којшто им обезбеди простор на небанкарските субјекти да проникнат во финансискиот бизнис. Исто така, повеќето ресурси на банките беа насочени кон спроведување на новите капитални барања од Базел 3 заради зголемување на отпорноста на банкарскиот систем. Големиот притисок од конкуренцијата беше засилен со регулаторните промени во сегментот на плаќањата – Директивата за платежни услуги 2, како на пример отстранувањето на бариерите за влез на трети лица преку обезбедување пристап до податоци и сметки на клиентите во банките, т.н. „отворено банкарство“. Според истражувањето на „ПрајсвотерхаусКуперс“ [2], банките многу одлучно престанаа да гледаат на отвореното банкарство како на вежба за усогласување, туку како на можност да конкурираат, да пронаоѓаат и да создадат вредност, при што се очекува дека повеќе од 33 милиони луѓе ќе ги користат услугите засновани на отворено банкарство до 2022 година. Во вакви услови, многу финтек-компаниии коишто не се регулирани воведоа нови, посебни и наменски производи и создадоа голем притисок врз традиционалните финансиски институции.

Многу важен фактор којшто најверојатно ќе ја обликува иднината на традиционалната банкарска индустрија е начинот на кој традиционалните банки пристапуваат кон и ги прифаќаат финансиските иновации, било директно и самостојно, или преку соработка со нови финтек-компаниии. Не само што финтек-компаниите ќе се обидат да се однесуваат како банки, туку и банките ќе се обидат да се однесуваат како финтек-компаниии. Некои аналитичари на пазарот велат дека голем дел од приходите на банките, особено во банкарството со населението, ќе бидат изложени на ризик во следните 10 години; други, пак, тврдат дека банките ќе можат да ги апсорбираат или да ги надминат новите конкуренти со подобрување на својата ефикасност и способности.

Во овој контекст, БИС предвидува пет различни сценарија за тоа како експлозијата на финтек може да влијае на банките, и тоа од сценарио каде што постоечките банки се дигитализираат и се модернизираат за да ги задржат односите со клиентите и основните банкарски услуги, максимално користејќи ги технологиите за да ги сменат сегашните деловни модели (што не е далеку од сегашните трендови), до сценарио каде што банките стануваат неважни, бидејќи клиентите комуницираат директно со давателите на финансиски услуги и повеќе нема потреба за билансно посредување или за доверлива трета страна, а местото на банките е заменето со агилни платформи и технологии.

Следејќи го примерот на Европската банкарска асоцијација, на почетокот на оваа година, спроведовме кратка анкета на домашните банки за да добиеме информации за нивното искуство со современите технолошки решенија. Резултатите од анкетата покажуваат дека речиси две третини од домашните банки немаат искуство со финтек-компаниите, па дури и немаат планови да воспостават некаква врска во блиска иднина. Банките коишто имаат некакво искуство со финтек-компаниите велат дека тоа е повеќе комерцијално партнерство со постојните финтек-компани за воведување нови производи или услуги. Покрај тоа, неколку банки одговориле дека претпочитаат сами да развиваат внатрешни финтек-решенија без формална соработка со надворешни лица. Најчесто споменуваните мотиви на банките коишто имаат формално партнерство со финтек-компани или развиваат сопствени решенија за користење на новите технологии се привлекување нови или зачувување на постојните клиенти, како и намалување на трошоците. Од технолошките решенија коишто веќе се користат или се во фаза на тестирање, најголемиот дел од банките ги посочија услугите во облак, користењето на биометриските својства за целите на идентификација на клиенти и користењето анализа на големите бази на податоци за изработка на кредитната оценка. Во моментот, банките немаат искуство ниту со алгоритмите коишто се користат за инвестициски совети или одлуки, ниту со други решенија засновани врз технологија на дистрибуирани записи (ТДЗ).

Регулаторите и носителите на политики, исто така, се соочуваат со предизвици. Правилата и регулативите треба да бидат во чекор со иновациите и да обезбедуваат амбиент на поддршка, како и соодветна оценка и намалување на потенцијалните ризици. Така, за целосно да се согледаат придобивките од дигитализацијата, властите треба да ја надминат традиционалната неподготвеност за спроведување политики и да се обратат до различните нивоа на институциите, со цел да создадат единствен пристап во носењето на политиките. Во Извештајот на Одборот за финансиска стабилност за регулаторниот пристап кон финтек се утврди дека повеќето анкетирани надлежни институции веќе презеле или ќе преземат регулаторни мерки за да одговорат на финтек. Обемот и степенот на промени или планирани промени значително се разликуваат, меѓу другото, и во зависност од релевантната големина и структура на домашните финансиски и финтек-сектори и флексибилноста којашто веќе ја дава постојната регулаторна рамка. Пример за иновација во законодавната област е ревидираната Директива за платежни услуги (ПСД2) воведена од Европската Унија. Оваа директива, којашто се смета за една од позначајните регулаторни промени од ваков вид во Европа беше воведена како регулаторен одговор на

финансискиот и платежниот пејзаж со кој се менува играта. Покрај тоа, неколку надлежни институции воведоа регулаторни лаборатории, центри за иновации или акцелератори со цел да промовираат иновации и да ја подобрат соработката со нови финтек-фирми. Општо земено, мерките на политиките главно беа концентрирани на јакнење на заштитата на потрошувачите и инвеститорите, интегритетот на пазарот, зголемување на финансиската вклученост и поттикнување на конкуренцијата. Тековните регулаторни промени, пак, придонесуваат за зголемување на интересот за регтек – нови технолошки решенија коишто ѝ помагаат на финансиската индустрија подобро да управува со своите обврски за усогласување со регулативата.

Како мотив за иновации и одговор на сè поголемите предизвици, Народната банка и Министерството за финансии и натаму работат заедно на Предлог-законот за платежните услуги и платните системи којшто ги транспонира одредбите од Директивата за платежни услуги 2, како и другите релевантни регулативи на Европската Унија во областа на плаќањата. Поради широкиот и амбициозен опсег на новиот закон, тој е еден од најзначајните и сеопфатни сегменти од легислативата за финансиските услуги. Тој ги отелотворува целите за побезбедни плаќања, поголема заштита на потрошувачите и поттик на иновации, истовремено обезбедувајќи еднакви услови за сите учесници, вклучувајќи ги и новосоздадените. Следејќи ги примерите на централни банки од Европската Унија, ние сме во процес на креирање работна група којашто внимателно ќе го следи развојот на финтек, во соработка со институциите коишто планираат да воведат нови услуги. Ова ќе им помогне на тие институции подобро да ги разберат регулаторните услови, но и ќе ни помогне нам соодветно да ги осознаеме развојните процеси на финтек, преку оценка на ризиците и прекројување на регулаторната рамка.

Може да заклучиме дека иновациите во дигиталните финансии коишто ја поткрепуваат врската меѓу дигитализацијата и финансиите, нудат широки можности коишто властите сакаат да ги негуваат. Со тоа се остварува ветувањето за намалување на трошоците и препреките, зголемување на ефикасноста и конкуренцијата, намалување на асиметријата на информациите и зголемување на пристапот до финансиски услуги – особено во земјите со ниски приходи и за населението кое има недоволен пристап до услуги. Тековните иновации и технолошки достигнувања поддржуваат широк економски развој и инклузивен раст, овозможуваат плаќања и дознаки со странство и ја поедноставуваат и ја зајакнуваат регулаторната усогласеност и супервизијата. Истовремено, властите се загрижени за потенцијалните ризици за финансискиот систем и за своите клиенти. Освен тоа, процесот на усвојување на финтек може да создаде и предизвици во транзицијата, а ќе биде потребна и внимателност во политиката за економиите да станат отпорни и инклузивни, со цел да се добијат сите бенефиции. Како одговор на тоа, носењето на политиките ќе треба да биде агилно, иновативно и кооперативно и што е најважно, ќе треба да се постигне вистинска рамнотежа меѓу обезбедувањето финансиска иновација, од една страна, и надминувањето на предизвиците за пазарот и финансискиот интегритет, заштитата на потрошувачите и финансиската стабилност, од друга страна. Оваа рамнотежа е од суштинско значење за обезбедување социјални добра од финансиските

иновации и за избегнување застој во развојот на дигиталните финансии со ризик дека нешто од ова ќе изостане.

Со нетрпение ги очекувам презентациите и дискусиите на учесниците на Конференцијата и сигурна сум дека ќе има интересни размислувања за споменатите предизвици, со посебен осврт на брзото менување на пејзажот на финансиските иновации, особено во областа на плаќањата.

Вам ви посакувам пријатна и плодна конференција во Охрид, нашиот волшебен град, заштитен од УНЕСКО заради своето природно и културно наследство.

Ви благодарам!

[1] The Pulse of Fintech 2018: Biannual global analysis of investment in fintech, 2019, KPMG, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2019/02/the-pulse-of-fintech-2018.pdf>

[2] The future of banking is open: How to seize the Open Banking opportunity, 2018, PricewaterhouseCoopers LLP, https://retailbankinginnovation.fintecnet.com/uploads/2/4/3/8/24384857/the_future_of_banking_is_open.pdf